

DE VONDER

2018 Jaargang 24 nr. 4

VAN HET BESTUUR

DECEMBER 2018

Ook dit keer bevat de bestuursrubriek het overzicht van de nieuwe leden van De Vonder en de rubriek familieberichten/lief en leed, waarin we bij ons bekende feestelijke of droevige berichten over onze leden vermelden. Verder geven we informatie over wat er thans binnen onze vereniging speelt.

Nieuwe leden van Heemkundekring De Vonder

In de afgelopen periode hebben zich als nieuwe leden aangemeld bij onze vereniging:

Elly van Loon-van de Moosdijk uit Asten

Tiny Claessens, Ine van der Heijden en Joep Linden uit Someren

In memoriam Dulf Schenkelaars

Op 6 september 2018 overleed ons lid Dulf Schenkelaars op de leeftijd van 90 jaar. In het eerste decennium van deze eeuw was Dulf enkele jaren lid van het bestuur van De Vonder en verving hij tijdelijk de secretaris. Ook na die tijd bleef hij geïnteresseerd in het wel en wee van de vereniging; in april bezocht hij nog de jaarvergadering en de lezing over de opgravingen in Someren. Wij wensen Do en de (klein)kinderen veel sterkte toe.

Begroting 2019 goedgekeurd tijdens ledenvergadering

Op dinsdag 27 november vond de tweede algemene ledenvergadering van onze vereniging plaats in Museum Klok & Peel te Asten. Tijdens deze vergadering werd de begroting voor 2019 goedgekeurd. De begroting is net als in 2018 niet geheel sluitend en we verwachten bovendien een deel van de bestemmingsreserves in te zetten voor onderhoud van het Heemhuis, kosten van de bibliotheek en ICT-voorzieningen. Met de aanwezige leden hebben we gedebatteerd over mogelijkheden om de inkomsten te verhogen en/of de uitgaven te verminderen. Na de pauze hield Jan van der Heijden een interessante lezing over het kasteel van Asten-Heusden.

Oorlogsdagboek Jan Michels

Via Adrie Mennen hebben we afgelopen zomer een handgeschreven oorlogsdagboek van Jan Michels, die van mei 1943 tot het einde van de oorlog (september 1944) ondergedoken zat in Lierop, in handen gekregen. Jan Michels was later vele jaren in dienst bij de gemeente Someren en veel oudere Somerenaren kennen hem dan ook. We zouden dit

cultuurhistorisch interessante dagboek met een voorwoord van Jans dochter Ank graag uitgeven en hebben de gemeente Someren om een subsidie gevraagd. Hopelijk in het volgende nummer meer informatie hierover.

Activiteiten komende periode

In de komende periode zijn er twee lezingen en één filmavond. De eerste lezing door Frans Aarts vindt plaats op woensdag 16 januari in Hotel Centraal te Someren en gaat over landbouw op de Noord-Brabantse zandgronden vanaf ongeveer 1800. Op dinsdag 12 maart houdt Jan Vaes een lezing in **Museum Klok & Peel te Asten (gewijzigd)** over het prinsdom Luik in relatie tot het graafschap Loon in Belgisch Limburg en tot onze regio. Dit kan een mooie voorbereiding zijn op de grote excursie die op zaterdag 22 juni 2019 Luik als bestemming heeft. De filmavond is op woensdag 20 februari in de Oranjerie van Museum Klok & Peel en bevat als hoofdmoot een documentaire van Geert en Jan van Horsen over het patersklooster van Asten ("110 jaar paters Heilig Hart in Asten"). De jaarlijkse contactavond is op vrijdag 22 maart, opnieuw in Hotel Centraal te Someren. Daar zal Leon Pouls een voordracht houden over de verschillen tussen mannen en vrouwen. Verder houden we op 2 april in Museum Klok & Peel te Asten onze ledenvergadering, met na de pauze een lezing door Gerard Geboers over de vondsten uit de bedding van de Eeuwselse Loop

Namens het bestuur wens ik al onze leden en hun dierbaren een zalig Kerstfeest en een gelukkig en gezond 2019 toe.

Jan van de Rijdt

DE VONDER

heemkundekring

DE
VONDER
asten - someren

VAN DE REDACTIE

Onze vingers beginnen al wat winterig te worden maar het is ons toch gelukt om de Vonder weer leesbaar te krijgen. Welkom.

Het bestuur geeft Vonderbreed een overzicht van de diverse activiteiten die gaande zijn. De speciale opmerking over het oorlogsdagboek van Jan Michels houden we graag in gedachten.

Cees Verhagen heeft weer ambitieus aan zijn CV gewerkt. Een prettig goed te lezen artikel, zeg maar vertelling, over hoe het leven hier in de oorlog gewoon doorging. Heldendom op een bakkersfiets. Het mag verteld worden zoals Cor en Gerard Geboers dat doen, van dichtbij. Een prachtige tekening van de sfeer: wij hebben jullie toch niet gevraagd om onze vijand te zijn? .

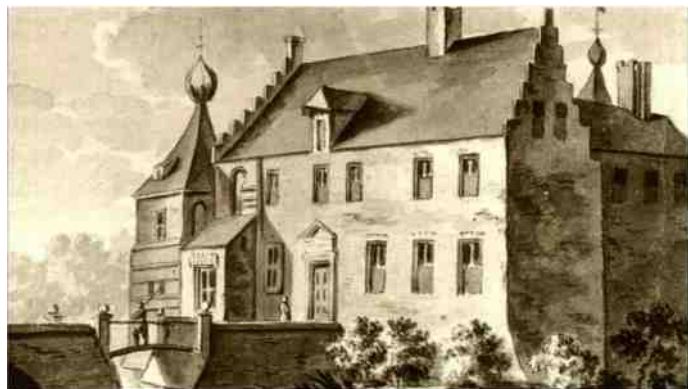
Het leven van Jan Kwint. Cees Verhagen reisde er voor naar Groningen, om 500 bladzijden te lezen. Jan Kwint deed een leven lang over deze reis, te voet en met veel omzwervingen en eindigde na een moord in Someren Heide aan de galg. Slachtoffer van zijn tijd. Cees herdenkt hem met respect.

Jacques van de Velden zocht als vogelliefhebber een plaats waar de merels zingen en vond de Amsloberg. Ondanks het feit dat daar eeuwenlang gevochten is om de grens tussen Weert en Someren-Astern. Hij beschrijft dat heel gedetailleerd, boeiend voor liefhebbers van regionale historie. En natuurlijk wilde hij ook graag weten waar de mooie naam vandaan komt. Wij ook.

2	Van het bestuur
3	Van de redactie
4	Lezen in oude Vonders
6	Brood en melk brengen
10	Algemene informatie
11	Burengeruchten
12	Jan Kwint
13	Amsloberg deel 2
16	Asten verdedigd in 14-18 deel 1
20	Vrienden van De Vonder

Asten, verdedigd in 1914 – 1918 is een artikel dat gedeeltelijk eerder in de pers verscheen, maar nu in de Vonder de plaats krijgt die het verdient. Een bijna-oorlogsverhaal van Hans van de Laarschot dat in die tijd een echt oorlogsverhaal had kunnen zijn. Het artikel zal verder in 2019 in gedeelten verschijnen. Wij mogen niet vergeten dat ons hier in Brabant in die oorlog veel leed bespaard is gebleven.

Namens de redactie, G.t.T

Lezen in oude Vonders

door *Theo Knoops*

Elk kwartaal verschijnt er een uitgave van ons verenigingsblad De Vonder. Dat gebeurt al vanaf 1983, al heette het blad toen anders: D'n Uytbeyndel. Telkens als er een nieuwe uitgave verschijnt wordt het verspreid per post en per e-mail maar meest door onze koeriers. Steeds wordt het nieuwe nummer ook opgenomen in de website. Hier staan ze:

<http://www.heemkundekringdevonder.nl/bs/de-vonder-blad.php>

Er staan er ongeveer 60, u kunt ze aanklikken en erin bladeren.

The screenshot shows the website header for 'Heemkundekring De Vonder Asten-Someren'. It features a search bar, navigation buttons for 'AVG', 'Vrienden', 'Lid worden', and 'Contact', and a menu with options like 'Vereniging', 'Werkgroep', 'Projecten', 'Media', 'Archieven', 'Extra', and 'Webshop'. Below the header, the page title is 'Vereniging » De Vonder Blad'. A note says 'Klik op een afbeelding om de pdf in een nieuw venster te openen' and '(U kunt ook zoeken in het REGISTER)'. The main content is a grid of 12 magazine covers, each labeled with its issue number and year: Vonder 2018 3, 2018 2, 2018 1, 2017 4, 2017 3, 2017 2, 2017 1, Vonder 2016 4, 2016 3, 2016 2, 2016 1, and Vonder 2015 4. The covers feature various local scenes like bridges and waterways.

Zoeken met het nieuwe register

Sinds kort staat er een register van artikelen bij. Hier kunt u zoeken op:

naam van het artikel

schrijver

jaar

nummer

Hoe werkt dit?

Stel u wilt lezen wat onze toponiemenkenner Jacques van der Velden allemaal geschreven heeft. Voer

dan bij schrijver het woord 'Velden' in en dan een klik op [zoeken]. Er blijken 13 artikelen van hem aanwezig te zijn. Klik op de naam van een artikel en u kunt gaan lezen.

Heemkundekring De Vonder Asten-Someren

Google zoekwoord

[AVG](#) [Vrienden](#) [Lid worden](#) [Contact](#)

[Vereniging](#) [Werkgroep](#) [Projecten](#) [Media](#) [Archieven](#) [Extra](#) [Webshop](#)

Vereniging » De Vonder Register

Zoeken

(U kunt ook bladeren in de [VONDERS](#))

naam van het artikel jaar nr

Er zijn 13 artikelen gevonden

1

nr	Naam van het artikel (aanklikbaar)	Schrijver	locatie
1	AMSLOBERG: Markant punt op een vroegere landsgrens Deel 1	Jacques van der Velden	2018 nr 3 blz 12
2	BEHELP	Jacques van der Velden	2017 nr 3 blz 6
3	Boksenberg	Jacques van der Velden	2017 nr 4 blz 4
4	De Bleeken	Jacques van der Velden	2015 nr 3 blz 8
5	De Rùjk	Jacques van der Velden	2017 nr 4 blz 11
6	Den Drank	Jacques van der Velden	2016 nr 3 blz 7
7	KAARTENMAKER HENDRIK VERHEES AAN HET WERK	Jacques van der Velden	2017 nr 2 blz 4
8	Lielaer	Jacques van der Velden	2016 nr 1 blz 7
9	Packador	Jacques van der Velden	2015 nr 1 blz 4
10	SCORKENE	Jaques van der Velden	2017 nr 2 blz 15
11	Scorkene	Jacques van der Velden	2015 nr 4 blz 15
12	Ten Parre in naamkundig perspectief	Jacques van der Velden	2013 nr 3 blz 10
13	Verhyndert op de Hyndert	Jacques van de Velden	2014 nr 2 blz 17

Heemkundekring De Vonder Asten-Someren, Molenstraat 10, 5711 EW Someren, tel. 0493-472423
Heemhuis open op dinsdag van 9.00 uur tot 12.00 uur en donderdag van 19.00 uur tot 21.00 uur

[SITEMAP](#)
[ADM](#)

Nog werk aan de winkel

Het is nog niet helemaal af. De artikelen van de jaargangen 2009 tot en met 2012 zijn op dit moment, begin november 2018, nog niet aan het register toegevoegd. Daar wordt aan gewerkt, mogelijk dat het er al is op het moment dat u dit leest.

Er is nog iets: de jaargangen 1991 tot en met 2008 ontbreken nog. Ik heb ze niet kunnen vinden. We zoeken verder.

Veel plezier met de oude Vonders.

Theo Knoops

theo.knoops@heemkundekringdevonder.nl

BROOD EN MELK BRENGEN

door: Cees Verhagen

Het indrukwekkende verhaal over het onderduikerskamp in Lierop zal bij velen wel bekend zijn. Dit was een permanent kamp waar nagenoeg dag en nacht de onderduikers verbleven. Maar er waren ook personen, die bij families in huis of op de boerderij ondergedoken waren. Weer een andere groep onderduikers, meestal lokale mannen, die de 'Arbeitseinsatz' wilden ontlopen, maakten een tijdelijk onderkomen in b.v. de bossen. Over het verblijf van een vijftal jonge mannen van een klein kampje (hutje) in de Staatsbossen in Someren is weinig bekend. Dit kampje/onderkomen werd niet permanent bewoond. Wanneer het rustig was, gingen men weer tijdelijk naar huis en wanneer er gevaar dreigde, waren ze in ieder geval 's nachts in hun kampje. Wanneer men langer in het kampje moest verblijven, werd net zoals bij alle andere onderduikers, de voedselvoorziening een probleem en daar moest voor gezorgd worden.

Postel in de jaren-50, rechts het café van Karel Rooijmans (afgebroken ca. 1958), links van het café was de bakkerij. Daarachter de huizen van Fried van Eijk en Bert Smits. Door het afbreken van het grote pand van Jos Bakermans (De Vogel-bazaar) kreeg Postel een pleinfunctie. De bus stopte toen voor de deur van het café. Coll. CV

Anneke Rooijmans en haar broer Toon Rooijmans (1931), dochter en zoon van caféhouder/bakker/winkelier Karel Rooijmans op Postel, moesten regelmatig brood gaan brengen bij hun broer Piet, die in dit kampje ondergedoken zat. Piet (van Karel Rooijmans) zat daar met enkele andere onderduikers, zoals Piet Rooijmans (van Jan Rooijmans), de broers Zegveld, Frans van de Mortel, NN van Kol

en NN Meeuws ondergedoken in de Staatsbossen. Zij wilden niet gaan werken in Duitsland.

Bakker Karel Rooijmans had veel klanten in het buitengebied. Zijn dochter Anneke en zijn zoon Toon brachten de bestellingen rond. Onderweg moest Anneke of Toon, niet alleen de klanten aandoen maar ook het kleine kampje (hutje) in de Staatsbossen. Deze bossen lagen waar nu ongeveer de golfbanen van Golfbaan de Swinkelsche eindigen. Ze mochten nooit dezelfde route nemen en goed opletten of ze gevolgd werden door controleurs. Was dat het geval, dan moesten ze alleen de vaste klanten aandoen. Was de kust veilig dan werd het brood en eventuele andere zaken op een vaste plaats neergelegd en om geen argwaan te wekken, moesten ze weer zo snel mogelijk met de ronde verder. Het was, zoals al eerder gezegd, geen permanent kampje. De onderduikers waren, als het rustig was, ook veel thuis. Piet was schoenmaker en probeerde zoveel mogelijk zijn beroep bij te houden. Maar het bleef gevaarlijk. Als Piet Rooijmans naar het hutje in de bossen ging was moeder (Betje) weer gerust gesteld.

Wanneer Anneke of Toon Rooijmans al vroeg hun brood bezorgd hadden bij het kampje in de bossen,

Normaal werd er twee keer per week brood bezorgd. Broden van 16 ons! Dat waren nog eens broden.

zagen zij op de plek waar zij hun brood neer hadden gelegd ook verse melk staan. Die melk kwam van de koeien van de familie Van den Boomen van de Kerkendijk. De Van den Boomens hadden niet ver van het onderduikerskampje een wekje met een paar koeien. Zoon Toon van den Boomen (1928) ging zoals gewoonlijk al heel vroeg op de transportfiets met twee melkbussen achterop de koeien melken, na het melken "verstopte" hij een of twee liters melk in een duiker of andere geschikte koele plek. Hij wist wanneer ze melk nodig hadden omdat op een afgesproken plek een briefje was achtergelaten in de lege gamel waar de melk ingezeten had.

In de lege melkbussen van 60 liter bracht Toon ook wel eens broden naar het onderduikerskampje, die Karel Rooijmans bij de familie Van den Boomen op de Kerkendijk had gebracht. Dit gebeurde wanneer de onderduikers lang in het kamp moesten verblijven. Normaal werd er in Someren maar tweemaal per week bij de mensen brood bezorgd. Het zou te opvallend zijn wanneer Anneke Rooijmans een derde keer brood ging bezorgen.

Dat Karel Rooijmans brood bezorgde bij Van den Boomen was wel vreemd, iedereen wist dat moeder Drieka van den Boomen-Verhees altijd zelf brood bakte. De buurvrouw kwam dan altijd uit nieuwsgierigheid 'effe kijken' en had altijd iets nodig. Karel was op zijn qui-vive en zei dan altijd: "Drieka, vier broden is wel genoeg voor die stevige eters van jou". "Ja, ja, de rest bak ik zelf wel", was dan 't antwoord.

Om bij zijn koeien te komen moest Toon van den Boomen altijd langs enkele Duitse houten barakken die achter de Kuilvenweg gebouwd waren. Toon was door toeval "in positieve zin" bekend geraakt bij de Duitse soldaten, die daar gelegerd waren en dat kwam hem nu goed uit.

Het was lastig fietsen over de sintelwegen (slakken van de zinkfabriek in Budel). Op de zandwegen was het nog erger, hier hadden de karren diepe sporen achtergelaten. Omdat hij op de Kuilvenweg een stukje moest lopen, zag hij op de weg een portefeuille met Duits opschrift liggen. De portefeuille met 'Soldbuch' moest wel van iemand uit het Duitse kampje zijn wat daar in de buurt lag. Hij wilde deze afgeven aan de soldaat die daar opwacht stond. Maar hij moest mee naar binnen, Toon was niet bang dat ze de vondst verkeerd zouden uitleggen. Hij werd naar de 'commandant' gebracht en werd hiervoor uitvoerig en hartelijk bedankt. "Ik kreeg zelfs schouderklopjes". Sinds die tijd kenden de

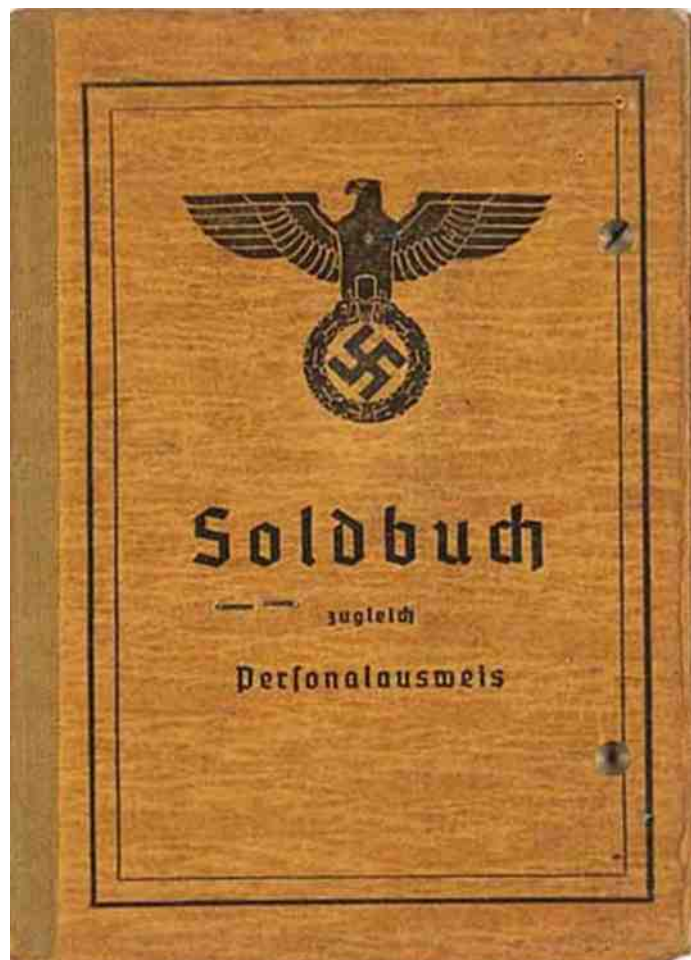
Duitse soldaten Toon en wanneer hij weer met lege en na het melken met volle melkbussen passeerde, werd er vriendelijk naar elkaar gezwaaid.

Duitse kampjes

Waarom stonden die barakken langs de Kuilvenweg?

In 1941 ontstond een luchtoorlog boven Zuid-Nederland in het bijzonder boven de Peel. Hier werden door de Duitsers meerdere z.g. zoeklichtzones ingericht om zo 's nachts geallieerde vliegtuigen in deze zoeklichten te vangen en m.b.v. luchtafweergeschut of nachtjagers uit Venlo deze uit de lucht te schieten. Veel vliegtuigen werden zo door de Duitsers neergehaald op hun route naar Duitsland. Verzetsman Jozef van der Heijden noemde dit gebied 'Dodenvallei De Peel', omdat hier veel Engelse en Amerikaanse bemanningen de dood vonden. Deze zoeklichten stonden strategisch opgesteld en waren onderdeel van de z.g. Kammhuberlinie.

In de nabijheid van deze zoeklichten werd meestal ook het bedieningspersoneel in barakken geplaatst. De soldaten die dienst hadden, vertoefden in de z.g. "Wehrmachthuisjes". Het woord huisje gaf aan dat ze niet op mochten vallen. Bij dit Duitse kampje langs de Kuilvenweg was dus ook een zoeklicht.

Vijf Duitse soldaten, van het kampje bij het Kuilven, ontspannen op de kar van een Somerense voerman M. Jeuken. Waarschijnlijk op weg om hun eten op te halen bij van Gogh (Asten). Voerlui waren verplicht om hand en span diensten te doen voor de bezetter, deden ze dat niet, dan werd b.v. hun paard en kar in beslag genomen. Part. Coll.

Bij de rode pijl lag de schietbaan met een betonnen bunker en een schietberg als kogelopvang. Bij de rode ovaal lag ongeveer het Duitse kampje. Top. kaart ca. 1940

Het zoeklicht stond op of bij de schietberg. De generator en een dieselmotor om de stroom op te wekken voor het zoeklicht stonden nooit dicht bij het zoeklicht. In de buurt stond ook de brandtoren en bij het kampje hadden de Duitsers ook een toren gemaakt, deze was waarschijnlijk bedoeld voor radiolocatie om ook overdag de nachtjagers naar hun doelen te sturen.

Op dit kampje waar zeker 20 soldaten gelegerd waren, kwam pater Geboers (kapelaan in Someren Heide) regelmatig op verzoek de H. Mis doen voor de Duitse soldaten.

Vader Jeuken moest hand- en spandiensten verrichten voor de Duitsers. Bijvoorbeeld met zijn platte kar en paard het eten gaan halen over het kanaal

bij sluis 11. (Bij van Gogh was een gaarkeuken). Verder moest Toos als 7 jarig meisje wel eens “snap” gaan halen bij het café van Karel Rooijmans, dan was er een feestje in het kamp en kwamen er enkele meiden uit het dorp om de soldaten te “plezieren”. Wanneer de Duitse soldaten naar het dorp gingen, konden de kinderen uit de buurt mee achterop de fiets naar school of kerk. Ook heeft Toos gezien dat een Engels vliegtuig werd neergehaald door een

De Kuilvenweg rond 1950. Links het oude pand van de familie Jeuken, rechts het melkhuisje van Leo van Heugtenhuis. De barakken van de Duitsers stonden rechts achter bij de bosrand. Part. Coll.

Duitse nachtjager. Het vliegtuig stortte neer in de Peelrijt (nu wat verlegd). De commandant in het kamp was een zekere Reinhard.

In Someren waren meer “Wehrmachthuisjes”. Een op het einde van de Steegstraat (zeer kort), een in Someren-Heide (die zijn ze nu aan het opknappen, langs de Kerkendijk) en nog een in Someren-Heide langs de Hugterweg. In Someren stond er een achter de garage van Linden (toen Kerkeind). Er stond nog een mobile installatie waar nu de Tuinbouwwinkel is. Als laatste was het kampje en Wehrmachthuisje langs de eerder vernoemde Kuilvenweg. Totaal, zover we nu weten, zeker zes Wehrmachthuisjes. Waarschijnlijk heeft er ook nog een gestaan langs de Maarheezerdijk.

Op het Kerkeind, Kuilvenweg en op de Hugterweg en ook langs de Steegstaat stonden barakken bij de “Wehrmachthuisjes”. Men kan niet uitsluiten dat

sommige kampjes, na ontdekt te zijn, ontmanteld werden en ergens anders weer werden opgebouwd. Ook stonden in Someren enkele z.g. ‘luisterposten’; in deze luisterposten luisterden de Duitsers of er vijandige vliegtuigen aankwamen. Een daarvan stond bij de Parallelweg langs de Peelrijt. De bemanning van deze luisterposten en enkele Wehrmachthuisjes hadden waarschijnlijk hun thuisbasis in een van deze kampjes.

Al deze “Wehrmachthuisjes” konden met elkaar via een veldtelefoon communiceren. Het is ‘geen toeval’ dat het kampje in de Kuilvenweg bij de Schietberg lag. Voor de oorlog was hier een schietbaan waar de Vrijwillige Burgerwacht oefende en schietwedstrijden hield. De Duitse barakken zijn niet lang in bedrijf geweest. Toen de oorlog was afgelopen stonden ze al leeg en de meeste werden snel afgebroken. Sommige “Wehrmachthuisjes” zoals op de Kerkweg en langs de Kerkendijk (Someren-Heide) en een van de barakken op de Hugterweg werden nog lang gebruikt als noodwoning. Na de oorlog was er een enorme woningnood. Burgemeester Boerenkamp gaf “toestemming” dat o.a. veel kippenhokken en voornoemde barakken omgebouwd werden tot “woning”.

Karel Rooijmans

Niet alleen bakker Rooijmans zorgde voor het

Karel Rooijmans Coll. CV

brood van dit kampje, ook veel andere bakkers deden mee en zorgden om beurten voor de levering

van brood voor alle onderduikers in Someren. Het illegale graan werd door vele boeren achtergehouden. Het graan ging naar molenaar Tinus Berkers in de Postelstraat of naar molenaar Van Houts in de Kerkstraat. Dit illegale graan werd daar clandestien gemalen en ging hierna naar ‘bevriende’ bakkers, (en dat waren ze bijna allemaal,) die er dan brood van bakten voor de vele onderduikers.

Karel Rooijmans is ooit door Duitse soldaten in zijn onderbeen geschoten. Hij was op weg met illegaal graan naar de ‘Berkersmolen’ in de Postelstraat die van het graan meel moest maken. Dat meel was bestemd om er later brood van te bakken voor de onderduikers.

Onderweg kwam hij een controlepost tegen die hem verzocht te stoppen. Hij stopte niet en fietste zo hard hij kon door. Toen werd er op hem geschoten, hij had geluk dat ze hem niet dodelijk geraakt hadden. Hij werd in zijn onderbeen geschoten, gelukkig ontsnapte hij. Hij fietste direct naar Dr. Eijnatten, die hem behandelde en hem naar het ziekenhuis bracht in Helmond. Daar hebben ze de kogel niet kunnen verwijderen. De kogel is jaren later uit de wond gegroeid. Het gevolg was wel dat Karel niet lang meer kon staan en dat is niet best voor een bakker. Hij kon zijn beroep niet meer uitoefenen waardoor hij anders in het leven kwam te staan. Op 69 jarige leeftijd verongelukte hij langs het kanaal.

Naast de bakkerij/ kruidenierswinkel had Karel Rooijmans, getrouwd met Betje Bukkems, een café, het was van oudsher bekend en had “unne goeie aanloop”. Het was naast café ook herberg. Veel handeldslui en arbeiders, die in Someren een paar dagen of weken moesten werken, bleven hier over-

nachten. Hier kwam de wielclub de Zwaluw bijeen, er was een handboogclub, de rijvereniging

Hubertus had hier zijn 'home'. Er was natuurlijk een biljartclub en in het café werd volop gekaart. Wanneer het effe kon was er elk weekend livemuziek, drum, mondharmonica, trekzak en als het effe kon werd er gezongen.

Tijdens de oorlog kwamen er de vaste klanten, Duitsers en hoe vreemd het ook klinkt onderduikers (o.a. zelfs van het kamp uit Lierop).

Ook Karel Rooijmans moest zijn radio inleveren, hier had hij veel moeite mee omdat de platenspeler via deze radio werd afgespeeld. De oplossing was, dat uit de radio het ontvangstgedeelte werd gehaald en de gasten toch naar muziek konden luisteren. Bij de Duitse soldaten waren Zarah Leander en Ilse Werner zeer populair. Het meest populaire lied tijdens de oorlog, zowel bij de Geallieerden als bij de Duitsers was het lied Lili Marleen, in Duitsland bekend geworden door Lale Anderson en bij de Geallieerden bekend door Marlène Dietrich. Deze muziek werd volop gedraaid in het café van Karel Rooijmans.

Gewaarschuwd mens telt voor twee

Tijdens de oorlog ging het leven in Someren bijna altijd 'gewoon' door. "Alleen wanneer er iets stond te gebeuren leek het wel of dat we dat konden 'ruiken', het hing in de lucht".

Wanneer Hannus T. (een z.g. brood-NSB-er) iets wist, ging hij naar het café om te waarschuwen, dat er een razzia op komst was. Hij trok dan de achterdeur open en riep, zonder dat ze hem zagen b.v.: "Ze komen vanavond weer". Hierna stond iedereen weer "op scherp".

Er gebeurde ook iets bijzonders, de ordonnans van de Ortscommandant van Someren gaf wel eens een briefje af in het café. Op dat briefje stond dan niets meer dan: "De wijn is zuur of het brood is aangebrand". Met behulp van dit briefje liet de ordonnans zelf of wellicht zijn baas, de 'Ortscommandant', weten dat er iets stond te gebeuren. De onderduikers konden dan een veilig heenkomen zoeken en men bracht eventuele illegale spullen in veiligheid. Bij de verwachte huiszoeking/razzia in het café vond men natuurlijk niets. Bij zo'n huiszoeking werden de familie Rooijmans en in het bijzonder zussen Cor en Nel Rooijmans onder druk gezet: "Waar is je broer?" werd er dan gevraagd. Natuurlijk wisten de zussen van niets.

Gelukkig zijn de onderduikers nooit opgepakt. Een keer zijn ze, omdat ze dachten dat ze verraden

waren, tijdelijk verhuisd naar een ander onderduikerskampje over het kanaal tussen sluis 12 en 13.

Bronnen.

Interviews met Nel en Toon Rooijmans, Toon vd Boomen, Piet Koolen, Toos Jeuken en Hein vd Weerden †.

Foto's: P.J. en C. Verhagen.

Algemene informatie

Redactie:

Ad Verrijt, Hemelberg 59, 5721 CP, Asten
0493-688388

Anneke Blankennagel, Jac Jöris,
Ricus van Neerven, Piet Sniijders en Gerard ten Thije

Mailadres voor inzenden kopij:
redactie@heemkundekringdevonder.nl

BESTUUR HEEMKUNDE:

Voorzitter: Jan van de Rijdt Tel. 0493-694957
Secretaris: Martien Verdonschot Tel. 0493-693498
Penningmeester: Hans van Strijp Tel. 0493-380493
Leden: Cor Fransen Tel. 0493-693421
Paul Gianotten Tel. 0493-472350

Gezinsabonnementen HKK De Vonder
€ 30,00 per jaar

Opgeven bij het secretariaat of het Heemhuis
Molenstraat 10 te Someren
ISSN 1387-2079

Fotografen

Foto voorpagina: Maria van Neerven
Foto achterpagina: Maria van Neerven

BURENGERUCHTEN

door Gerard ten Thije

Helmonds Heem vraagt aandacht voor het boek "Geschiedenis van Binderen" en introduceert het woord "butskèije" daarmee werd in het Helmond van 1460 de grond bestraat ("gesteewicht").

Maar de belangstelling gaat toch vooral uit naar de Grote Oorlog van een eeuw geleden. Waarbij Nederland zich tijdig indekte door neutraal te blijven, maar de dreiging bleef bestaan. En het Nederlandse leger waar we zo schampertjes over kunnen doen, had wel degelijk zijn maatregelen genomen om bij verrassingen paraat te kunnen zijn. Helmonds

Heem heeft een knap historisch artikel geschreven waarin de voorbereidingen van Helmond uitgetekend worden: Helmonds Verdediging 14-18, een uitvoerige schets van de stellingname rond Helmond. Een goed plan over hoe en waar Helmond zich moet verdedigen als de vijand zich niet aan het neutraliteitscontract houdt. De Helmonders moeten van geluk

spreken dat het zover niet is gekomen. Want ze zouden langs het kanaal een gracht van 8 km moeten graven en nog een aantal schuilkelders in de grond, en dat in een tijd van drie dagen! De vierde dag moesten ze dan de bomen rooien voor het uitzicht van de kanonnen. De slag om Helmond is er gelukkig nooit gekomen.

Aa-Kroniek vervolgt haar geschiedenis van Dorplein. Het past niet meer in deze tijd, maar vroeger was in Dorplein de Zinkfabriek zeer verbonden met het dorp. Missen werden gevierd in de fabriek en later in de Cantine ook van de fabriek. De fabrieksfluit kondigde ook het begin van de Mis aan.

Op de wandeltocht door Budel-Schoot komen we mooie mensen tegen: de Schootse wielerveder Jo van Seggelen en Adriaan Umans. Adriaan heeft een reputatie als smokkelaar, en komt op voor zijn ambacht. Hij vertelt met veel humor over zijn smokkelavonturen. Eerst met zo'n 30 eieren, toen

boter, daarna over op sigaretten en op textiel. Met steeds meer risico, maar het bleef een spel waarbij men ontzag had voor elkaar. Maar uiteindelijk liep het toch uit de hand door nietsontziende benden zoals de Zwarte Ruiter.

Verder heeft de Kroniek nog een oorlogsverhaal over een verkenningsvlucht boven Budel, op 11 september 1944 vlak voor de bevrijding.

Het altijd weer verzorgde **Gemerts Heem** duikt weer diep in de historie met een artikel over de verhoudingen tussen Eemke Jan Roverszoon, de heer van Gemert en de Duitse Orde.

De levensbeschrijving van pater Thomas Leenders komt bij eerste lezing over als een zoete hagiografie uit de Rijke Roomse Tijd maar toen Thomas in 1930 naar China vertrok werd het toch een ander verhaal. Hij komt er om een seminarie te bouwen maar krijgt al gauw te maken met communistische terroristen die hem uiteindelijk met de dood bedreigen. Hij blijft, maar dan dreigt er een hongersnood. Zo erg dat hij in Nederland moet bedelen om hulp. Volkomen uitgeput wordt hij door de bisschop in 1937 overgeplaatst naar Buitenzorg in Indonesië. Een vreedzaam bestaan, waaraan na enkele jaren een eind wordt gemaakt door de Japanse bezetters, hij komt in een Jappenkamp. En na hun vertrek nemen de nationalistische de macht, waarna Thomas Leenders in 1962 definitief naar Nederland komt om nog tot zijn dood in 1973 jaren terug te kijken op een veelbewogen leven. En zo zijn er meer heldhaftige missionarissen en zusters die voor een onbestaanbare toekomst hebben gevochten, ze zijn er nog even.

Theo Beelen van **Heem Son en Breugel** heeft een prachtig verhaal over zijn lagere school dat zeker als model zou kunnen dienen voor onze eigen kring. De herinneringen zijn er bij ons ook wel.

Heemkronyk tenslotte is trots op 60 jaar Brabantse Dag, dat mag.

JAN KWINT

Moord in Someren en Noordhorn

door *Cees Verhagen*

Het komt niet zo vaak voor dat men aan de hand van trieste gebeurtenissen een stukje streekgeschiedenis kan schrijven en dit kan plaatsnemen in het kader van de vaderlandse geschiedenis. De trieste gebeurtenissen waren de moorden, die plaatsvonden in 1822 in Noordhorn in de provincie Groningen en in 1823 in De Hutten op de grens van Someren-Heide (N.Br.) en Nederweert (L).

De lokale geschiedenis van Someren en specifiek die van Someren-Heide werd zo in de vaderlandse geschiedenis geplaatst. De periode van de geschiedenis waarin dit verhaal is geschreven, is die tussen 1795, de komst van de Fransen en 1830, de breuk tussen Noord- en Zuid-Nederland. Een woelige tijd waar de staatsvorm in onze gebieden enkele keren veranderde. In deze periode zette Napoleon Europa op zijn kop en liet Europa in chaos en armoede achter. Het was ook een periode van grote armoede en sociale onrust en het was de tijd dat de Nederlandse eenheidsstaat heel langzaam vorm kreeg. Het volk dacht echter nog in gewesten. Alles veranderde in deze periode in Nederland, het begin van de industriële revolutie; de IJzeren Eeuw diende zich aan.

In februari 2001 publiceerde Wim Deenen een verhaal over de moord in De Hutten in Someren-Heide.

Dit was het verslag uit "correspondentie van de schout van Someren 1815-1828, fol., 4v en 7, resp. 15 en 16-02-1823". Hierin werd alléén de moord op Johanna van den Warenburg in Someren-Heide beschreven. Toen dit verslag in 1823 werd geschreven was de moordenaar nog niet bekend.

Al zoekend op het internet vond ik tot mijn verbazing een krantenbericht over de dader, die in Koninkrijk Hannover was opgepakt en overgebracht naar Groningen. In deze stad werd Jan Kwint geboren en hij had in Noordhorn (Gr) nog een moord gepleegd. Hier werd hij veroordeeld voor al zijn misdaden en op 14 april 1824 werd moordenaar Jan Kwint in de stad Groningen aan de galg gehangen. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. Voor uitgebreid onderzoek ben ik naar het archief in Groningen gegaan en heb het hele dossier van 500 pagina's doorgewerkt. Zo kon ik het verhaal over de levenswandel van Jan Kwint compleet maken. Zijn die-

ven- en zwerftochten begonnen in 1822 toen hij uit de militaire gevangenis van Woerden wist te ontsnappen.

Om het verhaal beter te begrijpen heb ik enkele toevoegingen (cursief) gedaan. Ook heb ik enkele wetenswaardigheden aan het verhaal toegevoegd. Al met al werd dit een mooie aanvulling over de geschiedenis van Someren en van het buurtschap De Hutten in Someren-Heide. Tevens geeft het een kijkje in het leven van die tijd van armoedzaaiers en pechvogels, die door sociale omstandigheden het slechte pad opgingen of misschien wel moesten.

Ook heb ik stukjes geschiedenis, die in De Hutten hebben plaatsgevonden in dit verhaal opgetekend, zoals de wolvenjachten, die vanuit deze plek georganiseerd werden en het verhaal van de grenskerk, die hier net over de staatsgrens stond op Nederweerts gebied.

Kortom, het werd een verhaal dat verteld moest worden over mensen in een moeilijke tijd.

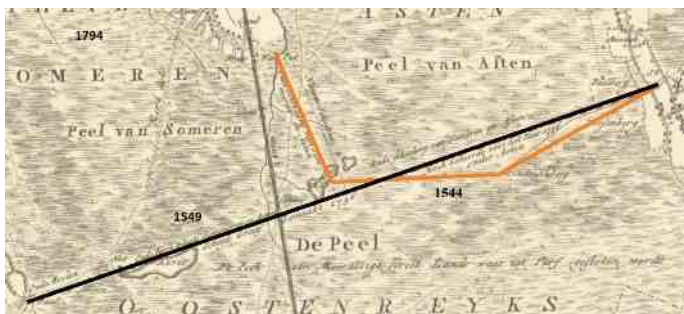
Mijn nieuwe boek is 80 blz. dik en is in full color gedrukt met veel tekeningen, kaarten en foto's. Het boek is voor 13 euro bij mij te koop (0493 493036) en bij boekhandel Primera in Someren. (ISBN 978-90-829260-2).

Amsloberg: Vechten rond 'n plek waar merels zingen Deel 2

door Jacques van der Velden

Al in **1454** klaagden de inwoners van Someren bij hun hertog Philips van Bourgondië over de wandaden van de Weertenaren. Zij zouden dagelijks in grote groepen op de gemeynt van Someren heide maaien en turf steken. Door krachtiger optreden van de hertog, bleef het tot **1540** rustig, maar daarna laaide het conflict weer op. De dorpsbestuurders van Someren stuurden brieven naar Weert/Nederweert in de hoop daarmee het probleem op te lossen, maar dat hielp niet.

Er werden toen onpartijdige scheidsrechters aangesteld, twee schepenen uit Den Bosch. Zij beslisten dat de grens vanaf de Amsloberg rechtdoor naar de paal bij de Molenstad moest lopen. Hierdoor kwam de functie van de 's Hertogen palen op losse schroeven te staan en daarmee ook de grens tussen Asten en Someren. Als reactie daarop sloten zij in **1542** een overeenkomst en plaatsten gezamenlijk een paal bij de *Zeven Meren*. In **1544** kwam er meer duidelijkheid over het verdere verloop van de grens tussen de beide dorpen en werd gezamenlijk een paal bij de Wielput geslagen.

Als mijn veronderstelling juist is, dan is door de beslissing van 1540 aan Asten en Someren meer grond toegewezen dan waar ze recht op hadden. Ook Jean Coenen is daar enigzins verbaasd over, hij zegt daarover in Hertog Jan en de Zummerse mens: '*Het grondgebied van zowel Someren als*

Asten zou dan aanzienlijk groter zijn geweest. De grens was ten overstaan van de schepenen van Den Bosch vastgelegd, zodat beide partijen zich daaraan moesten houden. Desondanks werd om dit gebied letterlijk gevochten.'

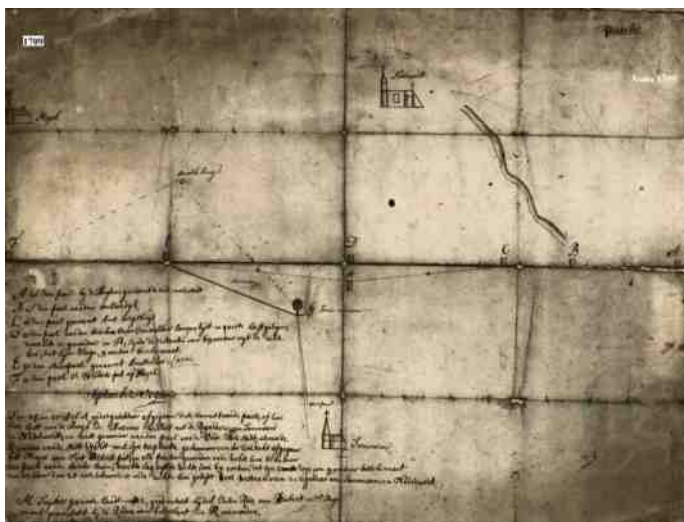
Weert/Nederweert waren over die uitspraak absoluut niet tevreden. Er ontspoon zich zelfs een gewapend conflict. Met geweren, bijlen en andere wapens trok men ten strijde. Gedurende negen dagen werd zelfs de heide van Someren door Weert/Nederweert gemaaid en de opbrengst meegenomen.

De bode van de landvoogdes Maria van Hongarije werd tijdens een bezoek dusdanig bespot en bedreigd dat hij onverrichter zake moest terugkeren.

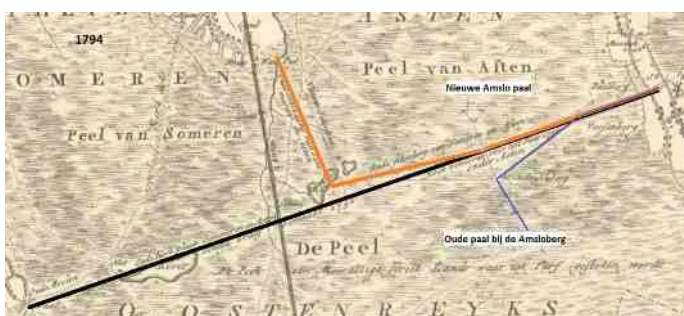

Een rechtzaak voor de Raad van Brabant volgde. In **1549** kwamen de graaf van Horne en landvoogdes Maria van Hongarije tot een akkoord over de grens tussen het graafschap Horne en het hertogdom van Brabant.

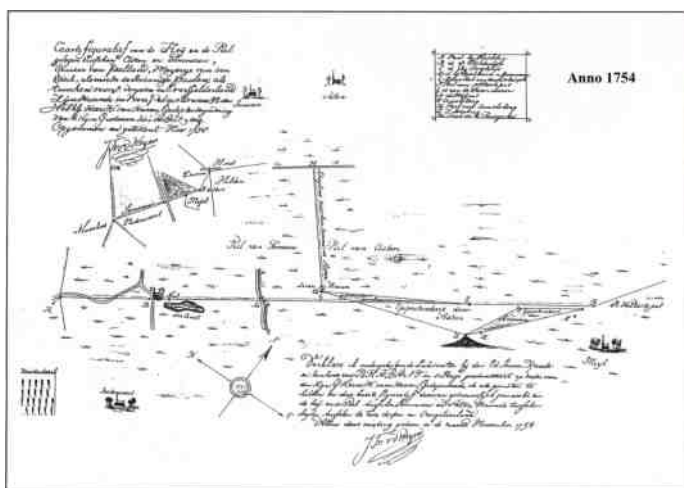
Ze kwamen overeen om een rechte grenslijn te trekken tussen Sint Wilbertspuit en de paal tussen de twee molensteden bij Hugten. Omdat daardoor de paal bij de Amsloberg als grenspunt tussen Asten en Nederweert overbodig werd, moest de grens tussen Asten en Someren op een andere plaats verankerd worden. Daarvoor gebruikte men een projectie van de oude paal bij de Amsloberg op de nieuwe grenslijn Molenstad-Wilbertspuit. Deze nieuwe grenspaal werd *den steene paal Amstello* genoemd, niet te verwarren met de paal bij de Amsloberg. De paal bij de Amsloberg verloor wel

zijn functie van grenspaal tussen Asten en Nederweert, maar niet zijn functie van grenspaal tussen Meijel en Nederweert. Er liepen dus meer grenslijnen over de Amsloberg.

Het duurde nog tot 1710 eer de grenzen aangepast waren overeenkomstig de afspraak van 1549. Maar ook daarna waren er nog problemen. Asten had, zonder Somerens grondgebied te betreden, geen rechtstreekse verbinding meer met Weert. Om dit op te lossen werden enkele lange stroken tegen elkaar uitgeruild. De grens tussen Asten en Someren kwam daardoor meer oostelijk te liggen, maar liep nu wel door naar de *Scheyd Graaf*. Zie de *Nieuwe Scheiding* op de kaart van Hendrik Verhees. In 1754 was de overeenkomst een feit (zie schets van landmeter Jan Francis van de Weyer). De afwerking liet

nog even op zich wachten, Hendrik schrijft daarom op zijn kaart:

Scheyd Graaf Gemaakt 1756. Deze grens leeft voort onder de naam *Bescheid* of *Astense Moostscheiding*. Op dezelfde kaart is ook de Zuid-Willemsvaart al ingetekend. De oude Aa heeft men daarvoor verlegd.

Op dit moment ligt de grens tussen Asten en Someren nog verder naar het oosten en is er een viaduct met de naam *Wielput* gebouwd ter hoogte van Someren-Eind. Op Astens grondgebied evenwijdig aan de nieuwe grens ligt nu de Weerterbaan, men kan weer rechtstreeks naar Weert/Nederweert. In deze hoek is nog veel meer op de schop gegaan, maar die details zijn

voor mijn verhaal minder van belang.

Betekenis Amsloberg

Amsloberg is een samenstelling van -berg en Amslo. Alhoewel de Amsloberg niet zomaar een berg is, beperk ik dit verhaal toch tot Amslo. De oudste vorm **Amsloo** 1367 staat vermeld in de giftbrief van Hendrik van Cuijk. Met kleine schrijfvarianties komt deze vorm bij de oudste vermeldingen het meeste voor. Op de schets van 1549 staat **Amsloe**. Hendrik Verhees 1794 schrijft **Amseloberg** en op de kaart in kleur die naar deze kaart ca. 1840 getekend is lees ik **Amselsberg**. Verder ben ik ook gewoon **Amselbergh** tegengekomen, wat volgens een Duitse bron erop zou kunnen wijzen dat de zangvogel *Amsel* daar meer voorkomt.

Indogermaans	*Ames				
Westgermaans	*Amuslōn				
Oudhoogduits	Amusla	Amsala	Amstala	Ampsla	Amsle
		*Amsle		*Amspel	1367 Amslo pael *
Middelhoogduits		Amsel	Amstel	Onspel	1600-1650 Amsloo den * paal
		Amsel	Amstel	Onspel	1709 Amslo *-berg
		Ansel		Ospel	Amstel
					1709 Amstelloo steene paal *
					Amsel
					1794 Amselo *-berg
					Amsel
					1832 Ansel aan * berg
					nu Ansel *-berg straat

Een andere herkenbare variant is **Amsloberg** of **Ampsloberg**. Invoeging van een *b* of *p* na *m* ben ik tegengekomen in het schepenbankboek Meijel no. 7,

geschreven in een mengsel van Duits en Nederlands. Onder de schets van 1549 staat een zuiver Nederlands voorbeeld: ‘*Dese rechte linie coompt vuyte leste palinge tusschen Weerdt ende Someren. In dato den xvj Augusti 1549*’. Dat noem ik verschillen van taalkundige aard. Varianten met invoeging van een *t*, zoals **Amsteloberg** zouden kunnen duiden op de familienaam *Van Amstel*. Ik denk dat deze variant volksetymologisch geïnspireerd is door de familienaam Van Amstel.

Wisselingen van *m* met *n* zoals in **Anseloberg** komen ook voor. Een mooi voorbeeld vormt de Ospelse straatnaam **Anselberg**. Deze straat loopt recht naar de **Amsloberg** toe. Dat lijkt mij genoeg reden om zeker te mogen veronderstellen dat dit varianten van elkaar zijn. Misschien is Ospel zelf ook een kandidaat. De naam Ospel kan een variant zijn van *O[n]spel*, zoals Ostade in Asten uit *O[n]stade* is ontstaan. Tenminste, als we veronderstellen dat de *p* ingevoegd is en *onsel* een variant van *ansel* is. Ospel als verklaring voor Amsel wordt ook genoemd in het etymologisch woordenboek. Het is zeer bijzonder dat dit woord zoveel varianten kent.

Gebiedsnaam		Amslo(e)	
Ospel	Ansel	Amselo	Amslo(e)
gehucht	weg	berg	grensmaal

Ik sta nu voor de keuze diernaam of persoonsnaam, terwijl de diernaam ook weer een persoonsnaam kan zijn. Amsel is het Duitse woord voor *merel*, een diernaam dus, maar er bestaat ook een familienaam *Van Amsel*, net als *Van Amstel*. Helaas is er geen historisch verband met deze familienamen gevonden. Ik neig naar de keuze diernaam *Amsel*. Ik denk dat we moeten veronderstellen dat in dit gebied meer merels voorkwamen. Het woord *Amsel* heeft in het verleden zeer veel schrijfwijzen opgeleverd, dat verklaart volgens mij het grote aantal varianten voor Amsloo. Verder moet opgemerkt worden, dat de oudste varianten nauwelijks van elkaar verschillen. Dat sterkt mij in mijn conclusie. Een vreemde eerste vermelding zou mij aan het twijfelen kunnen brengen. We moeten dus uitgaan van Amslo met lange ‘o’.

Of er een verband bestaat met de *merletten* in het wapen van de heren van Cuijk weet ik niet. Ik verwacht van niet, omdat volgens mij de Amsloberg

van oorsprong geen Astense berg is. Het eerste deel *am* of *an* zou ook als voorzetsel gezien kunnen worden. Omdat ik denk dat we te maken hebben met Amselberg, moeten we, met verschuiving van de klemtoon, dan uitgaan van de samenstelling *amselberg*. Ik denk bij *selberg* aan *Zeelberg* en *Zeilberg*. Helaas is daarvoor géén verklaring, die in mijn ogen enige houvast biedt.

De oplossing Amselberg ‘merelberg’ lijkt mij het meest voor de hand te liggen. *Merlenberg* in Deurne heeft denk ik dezelfde betekenis, wat bevestigt dat de combinatie met *berg* betekenisvol is. Sowieso is de helft van de Meijelse grenspalen die op *berg* eindigen, met een diernaam samengesteld waaronder ook vogelnamen.

Amsel ♂. Die Droffelart **turdus merula** heißt ahd. *amusla*, *amsala*, mhd. *amsel*, ags. *ōsle* (aus **amsle*), engl. *ousel*. Auf *amsala* beruhen mundartl. Formen wie els. *amsel*, schwäb. *amsl*; eine Zwischenform **amstala* ist vorauszusetzen für els. Schweiz. *amstel*, schwäb. thür. bair. kärnt. *amsl*, wett. *omsl*. Auf *amusla* gehen zurück mansf. *amessl*, heanz. *omischl*, els. *amalse*, hess. *ummelse*. Aus der ahd. Variante **ampsla** entwickelten sich henneb. wthür. westertw. *ansbel*, **onspel**, *unsbel*, **ospel**, *uspel*. Der ahd. Name führt zurück auf wgerm. **amusalōn*-, entwickelt aus idg. **ames-*, das auf der andern Seite zu lat. **merula** geführt hat. Das lat. Wort hat in der späten Form ***merla** am Mittel- und Niederrhein den germ. Namen verdrängt: ahd. *mērla*, mhd. *mērlē*, *mērlin*, nnl. **meerl**, luxemb. *mērel*, *mierel*, westfäl. **merdel**. Suolahti 1909 Vogelnamen 54 ff.

De uitgang *loo* in Amsloo zou opgevat kunnen worden als ‘bos, open plek in het bos’. In tegenstelling tot de huidige tuinvogel die we nu kennen, was de merel inderdaad van origine een schaarse, schuwe bosvogel. Of die lange ‘o’, die in de oude West-Germaanse reconstructie **amusalōn* al voorkomt, iets met ‘bos’ te maken heeft, is onbekend. Uit onderzoek naar de vogelnaam *amsel* blijkt, dat dit woord al heel vroeg geleend moet zijn uit een niet-Indo-Europese taal. Dit soort substraatwoorden, woorden uit een ‘onderliggende taal’, kunnen we dikwijls niet verder ontleden. Ik concludeer: **Amsloo** ‘**Amsel, merel**’, ‘**gebied waar merels voorkomen**’. In 1367 wellicht een zeldzamere verschijning, vooral gewaardeerd als zangvogel.

Bronnen

- Hertog Jan en de Zummerse mens, Someren 2001, Jean Coenen
 - Lief en leed in en over De Oude Peel, Venray 1995, Rien van den Brand
 - Weert tussen 1062 en 1602, Burgemeestersrekeningen, Weert 2008, T. Klaversma
 - De kaart van Meijel uit 1591, een instrument, hoofdstuk 10, Henk Willems
 - Deductie van de limieten ende paelen der Heerlijkheit Meille 1597, Henk Willems
 - Expositie ‘Tractaet van Venlo’ herdenkt 300 jaar vrede, Amsloo, Vonder 23-1, Piet Snijders
 - Noeste werkers en Woeste grond, Schets van J. F. v. d. Weyer p.86 [1754], Cees Verhagen
 - Het hertogdom Brabant in kaart en prent. A. Ortelius en Jacob van Deventer p.16-19
 - De Meierij ontrafeld. D3 Dorpsgrenzen, p.246 [1454] Gemeint Someren grenst aan Weert
 - Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, Friedrich Kluge, 1934
 - Animal, vegetable and mineral: some Western European substratum words: – p.307 §.3 Blackbird and Lark ‘merel en leeuwerik’, 1997, Peter Schrijver
 - https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Schrijver
 - https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Weert
 - [https://nl.wikipedia.org/wiki/Weert_\(stad\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Weert_(stad))
 - <http://www.erfgoedgewiki.nl> Grenspunt Amsloberg, Wielput en Zeven Meren
 - www.oorlog-depeel.nl/5-peelgrenzen/peelgrens-asten-nederweert-meijel/
 - <http://www.heemkundekringdevonder.nl/archieven/redactie/pdf/vonder-23-3.pdf> Behelp
 - Met dank aan historicus, keltoloog en publicist Laurant Toorians voor zijn advies
 - Met dank aan de leden van de toponiemen werkgroep voor hun bijdragen
- Toevoeging:
- Teksten op de kaart van Hendrik Verhees [1794]**
- Lijn: Oude Moolen Paal – St. Wilborts Put (west-oost).

Boven de lijn: Oude Moolen Paal; Hut; Oude Kerkplaats Sommeren en Asten – Oude

Scheiding van Someren en Asten; St. Wilborts Put en Paal aldaar 1756 gesteld.

Onder de lijn: Kivit; Scheyd Graaf Gemaakt 1756 – Hoek behoorde voor het jaar 1756

onder Asten; Amsloberg; Vossenbergh.

– Lijnen: Wiel Put – Seven Meren (noord-zuid).

Linkse lijn: Oude Scheiding van Sommeren en Asten. Rechtse lijn: Nieuwe scheiding.

ASTEN VERDEDIGD IN 1914 – 1918 (deel 1)

Hans van de Laarschot [i]

De Eerste Wereldoorlog (WO I) woedde van 1914 tot in 1918. Op 11 november 1918 kwam een einde aan deze gruwelijke strijd. In onze regio waren wij gevrijwaard van strijd vanwege de neutraliteit die Nederland betrachtte, maar we bevonden ons wel dicht bij het strijdtoneel. De grens met België, dat wel – en hevig – in de ‘Grote oorlog’ betrokken was, was erg nabij. Nederlandse legertroepen waren in het grensgebied paraat en de legertop hield ook rekening met aanvallen op ons land. Om daar enigszins op voorbereid te zijn, voerde het leger in de jaren voor [ii] en tijdens WO I in onze regio verkenningen uit. Die waren strikt geheim. De eventuele aaneengesloten verdedigingsgordel werd gevormd door stellingen van de groep Gemert (waaronder Aarle-Rixtel, Beek en Donk en Lieshout), de groep Helmond, de groep Asten, de groep Meijel en de groep Kessel tot de Maas. Deurne en Vlieden speelden een essentiële rol in achterland. Van elke verkenning is door de verantwoordelijk officier een gedetailleerd rapport opgemaakt met een beschrijving van het landschap, de verdedigingslocaties, de belemmeringen en de medische omstandigheden, met onder meer aandacht voor de waterkwaliteit. Tekeningen en kaarten verduidelijken de rapportteksten. Opvallend is dat een aanval verwacht werd vanuit het (zuid)westen en niet, zoals bij de oorlogsdreiging in de jaren 30 van de vorige eeuw, vanuit het oosten, waarvan onder meer in Asten de Peel-Raamstelling resteert. Er bleek gelukkig geen noodzaak te zijn de gedachte verdedigingswerken voor WO I aan te leggen, zodat we in het landschap hier niets van kunnen opmerken. Wel zijn de rapporten, kaarten, tekeningen en correspondentie bewaard gebleven en in het Nationaal Archief in Den Haag in te zien.

Een stelling van Gemert over Asten tot de Maas

De gehele stelling was voorzien vanaf paal 97 [iii] aan de Zuid-Willemsvaart, langs het kanaal zuidwaarts tot paal 74 iets voorbij sluis 11 bij Someren/Asten, waar ze afbuigt naar Meijel om vervolgens langs het Zijkanaal de Maas te bereiken. Paal 97 is het punt tussen Keldonk en Boerdonk in de buurt van nu Bosscheweg 17 (Erp). De stelling is verdeeld in twee sectoren, de noordelijke en de zuidelijke. De scheiding hiertussen is de lijn van de kerk van

Liessel naar de kerk van Ospel. Asten is in beide sectoren betrokken. De noordelijke sector omvat drie groepen:

1. Groep GEMERT. Van Pl. 97 Zuid Willemsvaart (1 K.M. beZ[uiden] Sluis No. 5 tot Pl. 89 beO[osten] Rixtel.
2. Groep HELMOND. Van Pl. 89 tot 200 M. beZ. P. 81(1 K.M. beZ. Stipdonk).
3. Groep ASTEN. Van Pl. 81 tot de scheiding der sectoren.

De zuidelijke sector kent een verdeling in twee groepen:

1. Groep MEIJEL. Van de scheiding der sectoren tot de bocht in het Zijkanaal 250 M ten Z. van Pl. 1.
2. Groep KESSEL. Van pl. 1 tot de Maas.

	Aantal bataljons bezettingsstroepen	Aantal batterijen lichte gesch. Reserve	Aantal compagnies wielrijders
Groep Gemert	8	8	1
Groep Helmond	6	6	1
Groep Asten	6	6	1
Totaal noord. sector	20	20	3
Groep Meijel	6	6	1
Groep Kessel	7	7	1
Totaal zuid. sector	13	13	2

Tabel 1. Bezetting van de hele stelling.

Tabel 1. Bezetting van de hele stelling.

Elke sector krijgt ook reserve-bataljons toegewezen voor aflossing van de troepen in de stelling. Plus enige artillerie en één compagnie mitrailleurs. Beide sectorcommandanten konden een vliegtuigafdeling inzetten voor verkenningen over een grote afstand.

Afb. 1. Detail van de kaart van de noordelijke sector met het commandocentrum in Bakel en militaire bezettingen in Asten, Ommel en Heusden.

De noordelijke sector verkend

In de eerste week van augustus 1917 kreeg kolonel M.C. van der Hoog van de IIIe Divisie opdracht van de Commandant van het Veldleger om tussen 20 en 25 augustus een detailverkenning uit te voeren van de noordelijke sector. Daarbij mocht hij zich laten vergezellen door andere officieren, van wie de eerste aangewezen moest worden door zijn divisiecommandant. De anderen mocht hij zelf kiezen. De kolonel kreeg het advies mee een rijwiel mee te nemen.

Het resultaat van de verkenning is ‘duidelijk’ omschreven in de opdracht: een rapport met als bijlage een kaart. Op de kaart moest hij aangeven wat de beste plaats is voor de opstelling van de sectorreserve, de gemeenschapswegen, telefonische gemeenschappen, eventuele opnamestellingen en aanvullingsplaatsen. In het rapport wilde de hoogste baas van het Nederlandse leger ook lezen welke maatregelen voor de hygiëne genomen moesten worden en waar de troepen ondergebracht konden worden. Uiterlijk 1 september moest het rapport op zijn bureau liggen. Dat werd anderhalve week later, als het met de andere rapporten van de groepsverkenningen van Breda naar Den Haag wordt gebracht.

Afstemming sectorverkenners met groepsverkenners

Van 20 tot en met 24 augustus is de noordelijke sector verkend door kolonel M.C. van der Hoog, kapitein-adjutant A.E. Kist, kapitein K. van Drunen en reserve-eerste Luitenant D. Baggelaar. De eerste dag begon met een afstemming met de verkenners van de aparte groepen.

De groepscommandanten dienen hun manschappen in de breedte naar eigen inzicht over vakken te verdelen. De voorlopige bezetting van elk vak – met uitzondering van het gedeelte voor den veiligheidsdienst bestemd – wordt gelegd op 1000 à 2000 M. achter de voorste verdedigingslijn. Elke groep ging beschikken over twee tot vier bataljons groepsreserve. Die zullen worden gelegd in Vlieden, Liessel en Ommel voor de groep Asten; in Deurne voor de groep Helmond; in Gemert en De Mortel voor de groep Gemert. De reservetroepen voor de sector komen in Bakel te liggen en niet in Deurne, zoals eerder gedacht. Deurne ligt te ver van het noordelijkste deel van de stelling. Voor de groepsreserve is Deurne wel belangrijk, omdat de trein Helmond-Deurne kan worden ingeschakeld. Het gaat om drie bataljons (afb. 1), 3 batterijen met

8 cm-geschut (afb. 1) en 1 compagnie Mitrailleurs (afb. 1).

Het sectorstafkwartier (afb. 1) kan in de pastorie in Bakel ingericht worden waar een voldoende aantal bureelvertrekken aanwezig zijn. In de nabijheid is voldoende logiesgelegenheid voor de officieren. En waar kan het vliegkamp komen voor de vliegtuigafdeling? Op de Nederheide ten noordoosten van Bakel. Maar enkel het westelijk deel is geschikt als vliegerrein. De oostelijke heide is ongeschikt, omdat het te geaccidenteerd en doorsneden is.

Het verkenningsterrein van de compagnieën wielrijders wordt als volgt verdeeld:

- Groep Gemert > ten noorden van de lijn paal 89 aan de Zuid-Willemsvaart (bij Peterhof) tot Middebeers;
- Groep Helmond > tussen de lijn van de groep Gemert en de lijn van paal 84 (bij sluis 8) aan het kanaal tot Riethoven;
- Groep Asten > tussen de laatstgenoemde lijn van de groep Helmond en de lijn Liessel-Ospel.

De gemeenschapswegen voor de gehele sector (afb. 1)

In het vooroverleg tussen de sectorverkenners en de groepverkenners zijn afspraken gemaakt over het bepalen van de geschikte gemeenschapswegen, de te gebruiken routes van het ene naar het andere punt, zoals van de legeringsplaats van een compagnie reserve naar de voorste loopgravenlinie.

Voor verplaatsing naar het zuidelijk gedeelte ter hoogte van Lierop ligt het voor de hand via de verharde wegen over Deurne en Vlierden te gaan en dan verder over de landweg van Ommelsche Bosch naar De Beek. De kunstwegen naar DEURNE en VLIERDEN zijn weder goede macadam wegen evenals de weg naar ASTEN en meer zuidelijk naar HEUSDEN, welke gebruikt zal worden bij verplaatsingen naar het zuidelijk gedeelte der groep ASTEN.

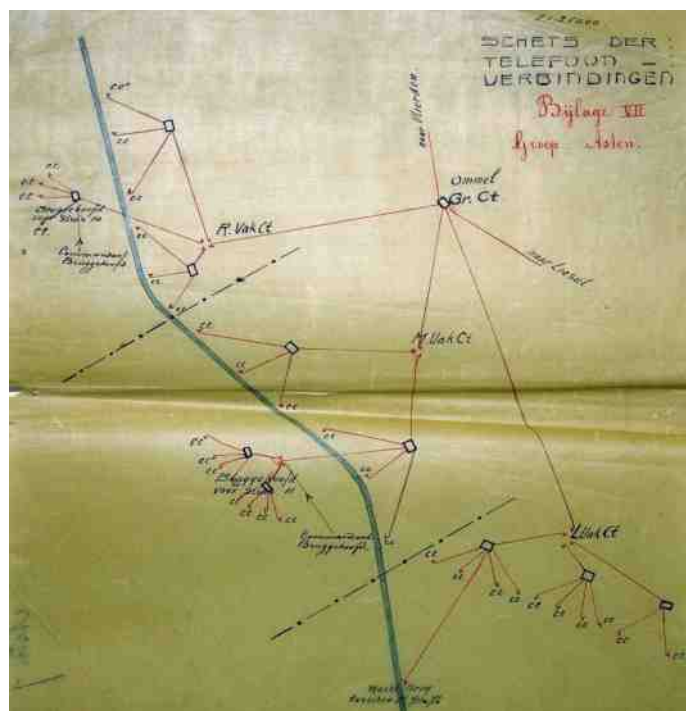
Geen telefoonlijn in Ommel

Een goede en snelle communicatie tussen het hoofdkwartier en de groepen is gewenst. De telefoon is hiervoor een adequaat middel. Welke telefonische verbindingen moeten er komen tussen het sectorstafkwartier en de groepsstafkwartieren? Het sectorstafkwartier zal te Bakel zijn ingericht. De groepsstafkwartieren worden gevestigd in Ommel voor de groep Asten, op Kruisschot voor de groep Helmond en in Gemert voor de groep Gemert. Daarom zal vanuit Bakel voor elk van die kwartierplaatsen een telefonische verbinding aangelegd

worden. Bakel kent echter nog geen telefoonnet. Waarschijnlijk zal in januari 1918 een verbinding Helmond-Bakel tot stand zijn gebracht.

Ook Ommel is niet aangesloten op het telefoonnet. Er moet dus een afzonderlijke lijn Bakel-Ommel (afb. 1) worden aangelegd, die in de groepscentrale te OMMEL moet uitkomen. Voor het geval, de groepscommandant eene verbinding OMMEL--VLIERDEN heeft, zou van de zijde van het Sectorstafkwartier BAKEL alleen behoeven te worden verbonden met VLIERDEN.

De groepscommandanten bepalen welke telefoonlijnen nodig zijn voor hun onderlinge communicatie en die met hun troepen (afb. 2). De artillerietroepen bekijken de telefoonverbindingen voor de regeling van het artillerievuur.

Afb. 2. Plan voor het telefoonnet in de stelling Asten.

Bevoorrading met de etappenspoortrein naar en de etappenautotrein vanaf station Deurne

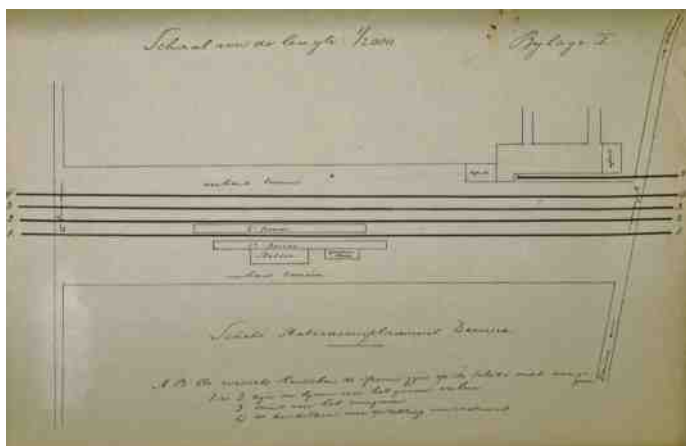
De bevoorrading van de stelling gaat gebeuren vanuit de R.E.P. Nijmegen-Arnhem. De etappenspoortreinen kunnen de stelling bereiken via het spoor over Venlo. Station Deurne zal het eindstation (afb. 1) zijn voor de noordelijke sector. Dat is daarvoor alleszins voldoende ingericht. De verplegingsspoortrein kan worden opgesteld op lijn 4 (afb.3). Vandaar gaan de levensmiddelen etc. met vrachtauto's naar de plaats van bestemming. Vanaf de kunstweg Deurne-Vlierden kunnen die auto's oprijden naar de harde weg langs lijn 4. Na geladen te zijn bereiken ze via de overweg B (links op afb. 3) de kunstweg weer. De vrachtauto's vormen

samen de etappenautotrein van de sector. Die 'trein' wordt in Deurne gestationeerd en het personeel ervan aldaar ondergebracht.

In verband met de onderbrenging der troepen van den Sector worden als aanvullingsplaatsen (afb. 1) aangewezen (in relatie tot Asten):

- LIESEL voor 1 bataljon der groepsreserve van de groep ASTEN. Voor aanvullingsplaats wordt bestemd het driehoekige terrein bij de kerk, ter plaatse van de samenkomst van de wegen, komende van MEIJEL, ASTEN en DEURNE.

- OMMEL voor 5 bataljons en 6 batterijen, n.l. 1 bataljon der groepsreserve van de groep ASTEN, alsmede de 4 bataljons en de 6 batterijen der vakken van de groep. Als aanvullingsplaats is gekozen eene weide aan den kunstweg ASTEN-VLIERDEN, gelegen nabij de school vlak ten Noorden van het station der Tramwegmaatschappij. Toegangen van den kunstweg ASTEN-VLIERDEN tot deze weide, zoowel voor in- als uitrijden, zijn aanwezig.

Afb. 3. De gedachte verkeerssituatie op het station van Deurne. Rechts de weg Deurne-Vlierden en links overweg B. Spoorlijnen 1 en 2 zijn voor het gewone treinverkeer, lijn 3 is voor het rangeren en lijn 4 is beschikbaar voor opstelling van materieel.

Een hoofdverbandplaats in de Ommelse pastorie

Voor de geneeskundige dienst zullen de groepscommandanten de precieze plaatsen voor eerste-hulp-posten en hulpverbandplaatsen aanwijzen. Per twee compagnieën komt in de eerste loopgravengordel aan de oostelijke kanaaldijk een eerst-hulp-post. Elk vak krijgt een hulpverbandplaats (afb. 4). In het rechtervak komt die op de Voorste Diesdonk, in het linkervak op de Voorste Heusden en in het middenvak in het dorp in ofwel het klooster bij de kerk (Bartholomeus) of de school tegenover het gemeentehuis.

Voor de sectorcommandant zijn de taken op geneeskundig gebied:

- de regeling van vervoer vanaf de hulpverbandplaatsen;
- het bepalen van verzamelplaatsen voor gewonde soldaten, die nog marschvaardig zijn;
- het bepalen van hoofdverbandplaatsen;
- het aanwijzen van het treinstation vanwaar de gewonden vervoerd kunnen worden;
- het regelen van de hygiënische omstandigheden in de gehele sector.

wordt vervolgd

[i] In januari 2014 is Hans van de Laarschot gestart met het project Peel. In de archieven bij het Nationaal Archief in Den Haag bevindt zich onnoemelijk veel informatie over de Peel. Die wordt gefotografeerd en digitaal mee teruggenomen naar de Peel. Maandelijks wordt een portie daarvan bewerkt en voor iedereen vrij beschikbaar gesteld in Peelbronnen op de website www.oorlog-depeel.nl, waarop binnenkort ook alle authentieke stukken over de militaire verkenningen van de stellingen in 1917 geplaatst zullen worden. Veel andere Peelbronnen bevatten informatie over Asten.

[ii] Zie www.oorlog-depeel.nl > Peelrapporten > Peelrapport 1912.

[iii] Op de topografische kaarten, gebruikt door de verkenners, zijn langs de hoofdwegen (weg langs de Zuid-Willemsvaart en de weg Asten-Meijel) met de letters MP mijlpalen weergegeven. Elke mijlpaal heeft zijn eigen nummer. Ze zijn ook vermeld op de handgetekende kaarten van de stelling Asten. Zie de afgebeelde kaarten.

Indien onbestelbaar:
H. Wijnen, Dorpstraat 22, 5711 GP Someren

Vrienden van Heemkundekring de Vonder

Acfis Business Centrum, Ter Hofstadlaan 75, 5711 VV Someren

René Berkvens Bloemenarrangementen, Jan van Havenstraat 32, 5724 AV Ommel

E T B Willem Bos, Trasweg 5, 5712 BB Someren-Eind

Campanula Fysiotherapie, Floralaan 22, 5721 CV Asten

Cortooms-Verberne Bouw-Timmerbedr, Molenakkers 5, 5721 WR Asten

Dakdekkersbedrijf Joan Meeuws, Liesberg 14, 5712 JL Someren

Driessen Advies & Beheer Witvrouwenweg 12, 5711 CN Someren

Geven Aannemersbedrijf BV, Ommelseweg 48, 5721 WV Asten

Hotel CENTRAAL, Wilheminaplein 3, 5711 EK Someren

Isi & Peggy's Knipperij, Wilhelminaplein 15a, 5711 EK Someren

Isobouw Systems BV, Kanaalstraat 107, 5711 EG Someren

van Kaam Netwerk Notarissen, Postbus 111, 5710 AC Someren

Notaris Kessels, Wilhelminastraat 30-32, 5721 KK Asten

Larco Foods BV, Industrielaan 10, 5711 CX Someren

Leenen Someren Beheer BV, Dr. Einattenlaan 28, 5711 AW Someren

Leenen Steengoed BV, Vaarselstraat 34, 5711 RE Someren

Garage Linden, Ter Hofstadlaan 140, 5711 VZ Someren

MIDAS Winkels, Markt 10, 5721 GE Asten.

Partycentrum De Platte Vonder, Nieuwendijk 10, 5712 EM Someren-Eind

Autobedrijf Stienen Someren BV, Boerenkamplaan 21, 5712 AA Someren

Verbugt IT, Zagershof 1, 5721 HX Asten

Jan van de Vijver, Vinkenweg 7, 5752 RA Deurne-Walsberg

Harrie Welten (Jumbo), Kuilvenweg 6, 5712 GX Someren

Wijnen Bouw en Service, Dorser 2, 5711 LE Someren

A. de Wit, Speelheuvelplein 4, 5711 AR Someren

P. van der Zanden, Jan v.d. Diesduncstraat 17, 5721 VN Asten

*Vrienden van de Heemkundekring maken onze activiteiten mogelijk.
Hebt u interesse? Info: bestuur Heemkundekring De Vonder*